

Nosztalgikus kommunisták kontra internacionalisták

Írta: Ilja Budrajtszkisz

A 2021. szeptemberi parlamenti választásokon elért jó eredményeken felbuzdulva a kommunista képviselők új generációja remélte, hogy a Kreml fő ellenzékévé válhat. Ez még a háború előtt volt. Azóta a párt vezetői kiálltak az ukrajnai fegyveres beavatkozás mellett, a más véleményen lévőköt pedig kiszorítják a pártból. A baloldali aktivisták a parlamenten kívül folytatják a harcukat.

Közvetlenül Oroszország ukrajnai inváziója előtt, Vlagyimir Putyin február 22-i beszédében kifejtette a háború ideológiai indoklását. Ukrajnát, jelenlegi határain belül, a bolsevikok által létrehozott mesterséges entitásként mutatta be, amelyet ma „joggal nevezhetünk Vlagyimir Lenin Ukrajnájának”.

Putyin, aki 20 évvel ezelőtti hatalomra kerülésekor a Szovjetunió felbomlását „nagy geopolitikai katasztrófának” nevezte, most úgy véli, hogy az igazi tragédia a Szovjetunió *létrehozása* volt: „Egységes országunk szétesését a bolsevik vezetők történelmi, stratégiai hibái okozták” – mondta, és bírálta Lenint, amiért minden köztársaságnak alkotmányos jogot adott a Szovjetunióból való kilépésre. Azzal, hogy az ukrajnai háborút „igazi kommunistátlanításnak” nevezi, Putyin le akarja zárni a szovjet történelmet, vissza akar térni a forradalom előtti orosz birodalom elveihez.

Ez a nyílt antikommunizmus nem akadályozta meg az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártját (OFKP) – pontosabban annak vezetését – abban, hogy fenntartások nélkül támogassa Putyin ukrajnai ’különleges hadműveletét’. Ennek oka, hogy a párt, amely a második legnagyobb a Dumában, az elmúlt években jelentősen átalakult, változtak az aktivistái és különösen a szavazói – akik közül most néhányan megtorlást szenvednek el a háborúellenes mozgalomban való részvételért.

Bár programjának bevezetőjében az OFKP azt állítja, hogy a bolsevik párt közvetlen utóda, valódi története 1993-ra nyúlik vissza. Két évvel korábban, a Szovjetunió felbomlása után Borisz Jelcin elnök feloszlatta a Szovjetunió Kommunista Pártját, amelyből aztán számos baloldali politikai csoport jött létre, s ezek hevesen elleneztek a Jelcin-kormányzat által az orosz gazdaságra alkalmazott „sokkterápiát”. Hogy háttérbe szorítsa őket, a kormány egy új, mérsékelt ellenzékét bátorított, amely hajlandó volt az új politikai játékszabályok szerint játszani. Jelcin ezért engedélyezte egy újjáalakult kommunista párt létrehozását, miután úgy döntött, hogy nem tiltja be a „bűnöző kommunista ideológiát”, ahogyan azt néhány kelet-európai ország tette.

1993 februárjában az OFKP alapító kongresszusa Gennagyij Zjuganovot választotta meg vezetőjének, aki ezt a tisztséget jelenleg is betölti. A Legfelsőbb Tanács (orosz parlament) 1993. októberi erőszakos feloszlata után, ami előjátéka lett a tekintélyelvű elnöki rendszer bevezetésének, az OFKP gyakorlatilag monopóliumot szerzett az új pártrendszer balszárnyán. Cserébe a párt alávetette magát egy hallgatóságos szabálynak: függetlenül attól, hogy hány szavazatot nyertek, a kommunisták nem veszélyeztethetik az ország stratégiai irányvonalát. Ez különösen azt jelentette, hogy fel kellett adniuk a további privatizáció és a piacgazdaság kiépítésének ellenzését. Az elégedetlenség csatornázásával hosszú időre hozzájárultak az ország stabilitásához.

A legnagyobb aktivista bázis

Az 1990-es és 2000-es évek során a OFKP maradt a legnagyobb aktivista bázissal rendelkező párt (csúcspontján 500 000 taggal), és az egyetlen, amely több tízezer tüntetőt tudott mozgósítani. Tagjainak lelkesedése miatt sikeres választási kampányokat tudott folytatni annak ellenére, hogy a pártnak korlátozottak voltak a pénzügyi lehetőségei és szinte egyáltalán nem volt hozzáférése a

televízióhoz. A párt első lett az 1995-ös дума-választáson, 1996-ban pedig Zjuganov bejutott az elnökválasztás második fordulójába, és csak nagyon kis különbséggel kapott ki Borisz Jelcintől. Bár ezt a választást jelentős manipuláció jellemezte, a kommunisták elismerték az eredményt.

Miután Putyin 2000-ben hatalomra került, Oroszország politikai rendszere fokozatosan keményebbé vált, és a Kreml egyre kevésbé volt hajlandó tolerálni a OFKP sikerét és viszonylagos autonómiáját. Az elnöki adminisztráció arra kényszerítette a kommunista vezetőket, hogy zárjanak ki minden radikális elemet, és nagyobb pénzügyi ellenőrzést gyakorolt felettük. Míg a 2000-es évek elején a tagdíjak a párt bevételeinek több mint felét tették ki, addig 2015-re ez az arány mindössze 6%-ra csökkent. Az állami finanszírozás eközben 89%-ot tett ki^[2].

Az engedelmesség, amellyel az OFKP „konstruktív” ellenzékként betöltötte szerepét, ahhoz vezetett, hogy elveszítette tagjait (2016-ra már csak 160 000 maradt), és a szavazóurnáknál is vesztesre állt. A Kremlhez való lojalitás kötelezettsége és az új támogatók keresése között vergődött. Bár 2011-ben a kommunista párt szenvedte el leginkább a többszörösen leadott szavazatok következményeit, távol maradt a választási csalás elleni tüntetésektől, és a liberális ellenzékre bízta a szabadságért folytatott harcot.

A 2018. márciusi elnökválasztáson azonban a OFKP megtette az első komoly lépést afelé, hogy egy választáson kihívást jelentsen. Pavel Grugyinyint, egy privatizált egykori szovhoz élén álló vállalkozót állította jelöltnek, akinek retorikája eltért a szokásos kommunista szólamoktól. A nagyközönség számára gyakorlatilag ismeretlen Grugyinyin a jelenlegi társadalmi problémákra összpontosított, nem pedig a szovjet múlt vívmányaira.

Annak ellenére, hogy a „rendszerellenes” ellenzéki Alekszej Navalnij a választás bojkottjára szólított fel (melyen nem indulhatott), Grugyinyin az első fordulóban a szavazatok 11,7%-ával (8,6 millió szavazattal) a második helyen végzett. A hagyományosan Putyin által dominált elnökválasztáson ez az eredmény arra ösztönözte Navalnijt, hogy irányt változtasson, és 2018 őszén elindítsa az „intelligens szavazás” rendszerét, azaz Navalnij arra kérte támogatóit, hogy szavazzanak az Egységes Oroszország legyőzésére legjobban alkalmas jelöltekre (ami általában a kommunistákat jelentette).

Ez a változás a 2018 nyári, a kormánynak a nyugdíjkorhatár emeléséről szóló döntése ellen tiltakozó tüntetések nyomán történt³. Az intézkedés annyira népszerűtlen volt, hogy megerősítette az ellenzékot, különösen a kommunistákat. 2018 szeptemberében a OFKP választásokat nyert Irkutszk és Hakasszia régiókban, valamint Uljanovszk és Szamara régiók néhány városában. Ezt a lendületet 2019 őszén is fenntartotta, és a moszkvai városi parlamentben megszerezte a mandátumok egyharmadát (45 helyből 13-at).

Változó választási térkép

Egy paradox helyzet kezdett nyilvánvalóvá válni: a liberális városi középosztály egy része saját elvei és ideológiai hajlamai ellenében kezdett el szavazni. Az OFKP támogatottságának választási térképe megváltozott. Míg az 1990-es és 2000-es években a kommunista párt szavazói főként Oroszország mezőgazdasági délvidekéről érkeztek, az évtized végére megerősödtek az iparosodott régiókban és a nagyvárosokban. A legutóbbi, 2021 szeptemberében tartott parlamenti választásokon az OFKP sok szavazatot szerzett Jekatyerinburgban, Irkutszkban, Habarovszkban és Cseljabinszkban, noha e többmillió városok egyike sem tartozott az 1990-es évek „vörös övezetéhez”. Moszkvában és Szentpéterváron, amelyek hagyományosan liberálisabbak, az OFKP a szavazatok 22%-át, illetve 17,9%-át szerezte meg, míg a liberális ellenzéki Jabloko párt megsemmisítő vereséget szenvedett. A Kommunista Párt egyértelműen megelőzte az ellenzék többi szervezetét: több mint 10%-kal előzte meg Vlagyimir Zsirinovszkij szélsőjobboldali Oroszországi Liberális Demokrata Pártját, amellyel a 2016-os parlamenti választásokon egy szinten volt (13% körül).

Ideológiailag változatlan

Az új támogatottsági bázis ellenére a párt sem ideológiájában, sem struktúrájában nem változott jelentősen. Hivatalos programja még mindig a sztálinizmus, a nacionalizmus és a paternalista jóléti állam védelme a Szovjetunió utolsó éveinek szellemében. Ebben a párt kijelenti, hogy ragaszkodik „a dinamikus marxista-leninista doktrínához”, hozzátéve, hogy „a kapitalizmus helyreállításával az orosz kérdés rendkívül kiéleződött”, elítéli „egy nagy nemzet elleni népirtást”, és azt állítja, hogy meg kell védeni az orosz civilizációt a materialista, lelketlen Nyugat támadásától.

Ezzel összhangban a kommunista frakció még az Ukrajna elleni agresszió aktív támogatója is volt. Január 19-én, amikor az orosz csapatok a határon manővereket tartottak, és a nyugati vezetők folytatták a párbeszédet Putyinnal, 11 kommunista képviselő, köztük Zjuganov, állásfoglalást terjesztett elő a Dumában, amelyben felszólította Putyint, hogy ismerje el a kelet-ukrajnai „népköztársaságok” függetlenségét és vessen véget a népük elleni „genocidiumnak”.

Ez a követelés egyenértékű volt a minszki megállapodásokról szóló tárgyalások befejezésével (amelyek Donyecket és Luhanszkot Ukrajna részeként ismerték el) és a katonai konfliktus azonnali kirobbantásával. A parlamenti többséggel rendelkező Egységes Oroszország eleinte nem támogatta ezt, arra hivatkozva, hogy túl radikális. De ez az indítvány volt az, amelyet egy hónappal később abszolút többséggel fogadott el a parlament, és amely később az invázió alapjául szolgált.

A háború első napján az Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja hivatalos nyilatkozatot adott ki, amelyben megerősítette, hogy teljes mértékben támogatja Putyin ukrajnai politikáját, gondosan kerülve a „háború” és a „katonai műveletek” szavakat. Ez a nyilatkozat visszhangozta a hivatalos retorikát arról, hogy Ukrajnát „demilitarizálni és náciítani” kell, és hangsúlyozta, hogy sürgősen szembe kell szállni az „Egyesült Államok és NATO-szatellitjei Ukrajna leigázására irányuló terveivel”. Április 12-én, hat héttel a háború kitörése után, egy újabb nyilatkozatban az OFKP Ukrajnát a „neonácizmus világközpontjának” nevezte, és felszólított „Oroszország szellemi és gazdasági erőforrásainak mozgósítására a liberális fasizmus visszaszorítása érdekében”, szükségállapot bevezetésére és a gazdaság szigorú állami szabályozására, tekintettel a Nyugattal való konfrontációra.

Ennek ellenére az a három orosz parlamenti képviselő, akinek volt bátorsága nyilvánosan bírálni az ukrajnai inváziót, szintén a kommunista frakcióhoz tartozik. Egyikük, Oleg Szmolin, akit az oktatás privatizációja ellen hosszú ideje tartó küzdelméért tisztelnek, a háború elején azt mondta: „A katonai erőt csak végső esetben szabadna alkalmazni a politikában. Minden katonai szakértő azt mondja, hogy egy nagyszabású katonai akció Ukrajnában egyáltalán nem lenne egyszerű. Szomorúságot érzek mindazon emberi életek miatt – legyen az a miénk vagy másoké –, akik elveszhetnek”.

Vjacseszlav Markhajev, aki Burjátföldet képviseli, szintén határozottan felszólalt a háború ellen, mondván, hogy „az egész kampány a Donyeck-i Népköztársaság és a Luganszki Népköztársaság elismeréséért egy rejtett terv volt... nagyon más [mint a kommunista képviselők által előterjesztett eredeti terv]... És itt vagyunk két állam közötti teljes körű háborúban”. A katonai műveletek kezdete óta az általa képviselt szibériai területről több katona esett el harcban, mint bármely más területről.

Voronyezs, Vlagyivosztok, a Komi Köztársaság és Jakutföld régióinak több helyi képviselője is állást foglalt a háború ellen. A párt fiatalabb generációjának egyik legtehetségesebb képviselője, Jevgenyij Sztupin moszkvai városi tanácsos társalapítója egy baloldali háborúellenes koalíciónak, amely több, a Dumában nem képviselt politikai csoportot tömörít. Ezeknek az aktivistáknak a háború elleni nyílt kiállása azt jelenti, hogy szembeszállnak a OFKP vezetőségének irányvonalával, és készek kilépni a soraiból. Többeket közülük még azelőtt kizártak, hogy leadhatták volna a párttagkönyvüket.

Az OFKP-tól balra álló más szervezetek is aktívan részt vettek a béketüntetésekben. Az Orosz Szocialista Mozgalom (amely kapcsolatban áll a francia Új Antikapitalista Párttal) közös nyilatkozatot adott ki az ukrán baloldali Szociáldemokrata Mozgalommal, ami ritka orosz-ukrán kezdeményezés. A nyilatkozat elítéli Oroszország bűnös és imperialista háborúját, és támogat minden olyan intézkedést, amely a konfliktus befejezését célozza, beleértve az olaj- és gázszankciókat és az önvédelmi célú fegyverek szállítását Ukrajnának. Ez a nyilatkozat különösen jelentős, mivel az ukrán biztonsági szolgálatok célpontja a hazai baloldal, amelyet hazafiatlansággal gyanúsítanak. Az Avtonomnoje

Gyejsztvije (Autonóm Akció) orosz anarchistái felszólították „az orosz katonákat, hogy dezertáljanak, ne engedelmességeskedjenek a bűnös parancsoknak és azonnal hagyják el Ukrajnát”.

Az Ukrajnával vívott háború csak megerősítette a megosztottságot a Szovjetunió államhatalmi korszaka iránt nosztalgizáló és azok között, akik számára a baloldaliság a demokratikus, antiautoritárius és előrettekintő projekt iránti elkötelezettséget jelenti. Ma, amikor az orosz kormány imperialista agressziójával szembeni ellenállásra való felhívás az elnyomást és a társadalom többi része ellenségességének kihívását kockáztatja, a háborúellenes baloldal elszigeteltnek tűnik. De érdemes emlékezni arra, hogy 1917-ben, az első világháború idején azok kerültek hatalomra, akik minden várakozás ellenére arra szólították fel az orosz katonákat, hogy ne engedelmességeskedjenek tisztjeik parancsának. És meghatározták Ukrajna jelenlegi, nemzetközileg elismert határait. Ez egy újabb ok, amiért Putyin utálja Lenint.

A szerző, Ilja Budrajtszkisz esszéista és politikai teoretikus, aki a moszkvai Társadalom- és Gazdaságtudományi Főiskolán és a moszkvai Kortárs Művészeti Intézetben tanít. *Az Ideology, politics and the Left in post-Soviet Russia*, Verso, London, 2022. [Disszidensek a disszidensek között: Ideológia, politika és a baloldal a posztszovjet Oroszországban] című könyv szerzője.

Fordította: Kleinheincz Ferenc

[2] Activités financières des partis à la veille des élections des députés à la Douma d'État [A pártok pénzügyi tevékenysége az Állami Duma-választások előestéjén], Golos, 2016. augusztus 4., www.golosinfo.org/ .

- [oroszország](#)
- [történelem](#)
- [szovjetunió](#)
- [háború](#)
- [ukrajna](#)
- [kommunista párt](#)